

Сніп

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ: на рік 3 руб., на пів-року 1 руб. 75 коп., на 3 місяці 1 руб., окреме число коштує—5 к., подвійне—10 коп.—За кордон—4 р., 1/2 року—2 руб.

Річні передплатники одержать безплатний додаток.

Адреса Редакції: КОНТОРСЬКА, 21.

Телефон редакції—839.

В справах редакції можна бачити від 3 до 5 годин

== ввечора по понеділках, середах та п'ятницях. ==

Автори рукописів повинні подавати своє прізвище й адресу. Редакція може скорочувати і змінити статті; більші статті, до друку не ухвалені, переходять авторам їх коштом, а дрібні замітки й дописи одразу знищуються. Рукописи, на яких не зазначені умови друку, вважаються безплатними.

З ПРИВОДУ надісланих до газети ВІРШІВ редакція не листується.

УМОВИ ДРУКУВАННЯ ОГЛОШЕНЬ:

За рядок петіту попередю тексту, або за його місце платиться по 30 к. і по умові.

За рядок петіту після тексту: за перший раз 20 к. і по умові, за другий—10 к.

Хто шукає заробітку, платить за оповістку в 3 рядки 10 к. за раз, при умові друкування не менше 3-х разів.

№ 51.

→ 23 (5 Січня н/с) Грудня. ←

1912 рік.

БАЖАЄМО ВЕСЕЛИХ СВЯТ!

Слава в вишніх Богу, на землі—мир, в чоловіцїх—благоволеніє!

Редактор „Снопа“ за уміщення передовиці в 44-х 47, 48 та 49, в якій є міркування, щд збуджують ворожі відносини в людности до Правительственной школи, постановою п. віце-губернатора з дня 12 Грудня є укараний штрафом в 500 рублів або на два місяці арешту.

Акт обвинувачення проти редактора „Снопа“ й автора статті „Мандровані дяки“ д. Гр. Бабенна вже зладжений прокуратуриєю й уступив до Окружного Суду.

У Році 1913-му „СНІП“
не виходитиме.

ЗМІСТ: Передовиця. К. Бич-Лубенський. Дагеротип. О. Кривицький. Історія народу... Ор. Вер. Мій п'ятак. М. Лободовський. Як я зненацька зробився волостним писарем і як я писарював на Волині. Хроніка. З Харківського життя. Фейлтон: А. Доде. Тартарен з Тараскону. Лист до редакції. Виділ інформаційний. Листування редакції. Оголошення.

Харьків, 23 (5 Січня н/с.) Грудня 1912 року.

Є за нами борг і почуваємось до обов'язку виконати його, заки „Сніп“ умре. Се дати обіцяну відповідь на листа д. С. Р-ка, видрукованого в Чо 22 „Снопа“. На жаль, через лихі обставини не можемо дати такої повної відповіді, як того справа вимагає.

Громадянство не однаково віднеслося до того листа. Частина громадянства різко закинула С. Р-кові певність його тверджень. Друга частина, навпаки, визнаючи справжність з'явищ, які він зазначив, не надає тим з'явищам такого сумного, розпучливого значіння, як се робить д. С. Р-ко.

Але ніхто не відповів д. С. Р-кові на те питання, яке найдужче дзвенить в його першому листі: через що, через які причини наш нарід є в такому сумному стані? І це зрозуміло, бо ніхто й не може дати ніколи рішучої відповіді на те, через що один нарід має таку долю, а другий іншу, один панує, а другий наймитує. Історики й дослідувачі можуть тільки реєструвати певні події й з'являча в житті народів і можуть зазначити, що така та така подія мала таке та таке значіння, викликала такі та такі наслідки, се-б-то, вони можуть тільки констатувати певні з'являча й видимі звязки між ними. Говорити про закони розвитку націй можно хіба з великим застереженням. Передказати, що доля певного народу буде така а така, сього не візьме на себе ніяка добросовісна людина! З'ясувати дійсні причини, через що Англіїці суть папами значної частини цілого світу, а серби пробувають у злиднях—ніхто не зможе. Наші історики описують події з життя нашої нації, пильнують встановити причиновий звязок між ними й звести многобічні, складані та різноманітні чинники до простих причин, відшукати якісь закони... Але часом якийсь нежит у Наполеона, під час бійки при Ватерлоо, повертає певну ходу історії в зовсім инший, навіть протилежний бік...

Найбільш сталим чинником в історії народів є тільки одно: се їх псіхічна складня, хоч на перший погляд, навпаки, загальним правилом здається змінчивість псіхічної складні, а не сталість її. Розуміється й псіхіка народів міняється, але так же повагом, як і анатомічний тип. Історія народів справді наче натякає, що душі народів іноді швидко й значно міняються. Але се тільки здається. Треба памятати, що псіхологічний тип так само, як анатомічний складається з дуже невеличкої кількості основних незмінних прикмет, навколо яких групуються численні другорядні змінчиві прикмети. Але щоб зрозуміти значіння сталих і змінчивих прикмет псіхічної організації народів і їх обопільні відносини, треба пам'ятати, що в

нашій психічній організації ми маємо найрізніші зачала, зав'язі характеру, вдачі. От же обставини дають змогу розвинути, з'явитись на світ тим або іншим зав'язям ноціональної вдачі, характеру. Ледві ті зачала, зав'язі здобули змогу розвинути, розцвісти, зараз же з'являється ефемерний, новий тип. Здається тоді, все змінилось. Здається, що українець героїчного періода нашої історії і українець наших часів — се інші люде. Але се тільки здається: при того-часних обставинах в українців розцвіли другорядні психічні прикмети, які до того були приспані! І от усе наче раптово змінилось: думки, нориви, погляди й інше. Але се така зміна, як у воді на морі під час бурі. Адже хвилюється тільки поверхня та й то не надовго, а глибина спокійна. Мине буря й знову вода лежить, як і перед тим. Буря не змінила консістенції води. Бурхливі події не змінили психіки нації.

Виключні обставини й події дають змогу розвинути та розцвісти другорядним зав'язям характеру ноціонального й діячі таких виключних обставин здаються нам якимись висшими більшими істотами в порівнянні з нами: якимись гігантами, а ми самі якоюсь нікчемністю. А проте — ті великі люде були також, як і ми, а тільки сприятливі обставини дали змогу розвинути тим психічним їх прикметам, які в нас лежать без ужитку. Герої нашої історії Богун, Кривоніс, Джеджалій, Кричевский та інші, коли-б вони жили в наші часи, то з них були-б або браві ротні командіри, або може навіть столоначальники або-як Кривоніс — прості хлібороби. Виключні події покликали до життя ті прикмети їх душі, що дримали без ужитку, й вони стали тими величними постатями, перед якими ми схиляємось...

Отже сприятливі обставини можуть з простого хлібороба зробити героя. І нема чого плакати над тим, що тип українця здегенерувався, вихіснувався. Хіба до війни 1648 року Богдан Хмельницький не був польонізатором України в деякі значинію? Хіба Кричевський, Немирич і тисячі інших не були слугами польського державного ладу, доки стали героями української історії й оборонцями української народности? Адже й тоді український нарід дав і Богдана

Альфоне Додде.

Тартарен з Тараскону.

Частина третя. У Левів.

IV.

Нараван в подорожі.

На другий день безстрашний Тартарен з не менш відважним князем Григорієм, а за ними пів дюжини негритянських носильщиків, вийшли ранком з Міліану та подалися на Шеліфу чудовою стежкою, що вся пропахлася жасмином, туями, ріжками, дикими олівами; по обидві сторони тяглися малесенькі негритянські садки.

А до цього всього — ціла сила малесеньких струмочків, що весело стрибали, співали, з камінця на камінець... Се був прегарний краєвид.

Князь Григорій був так само завішаний зброєю, як і Тартарен, лише визначався якоюсь особливою шапкою, яка була вся вишита золотими нитками якимись виключними листями та ланцюгами.

Хмельницького і Ярему Вишневецького, що ж дивного, коли й тепер сей нарід дає і Грінченків і Савенків. А як скінчилася епоха Хмельницького й ущухли хвилі на морі українського життя, українці знов стали тим, чим були до 1648 року, тільки форма змінилась. І українські маси початку XVII віку мало відрізняються від українських мас початку XX віку. Отже нехай д. С. Р-ко гляне на наш нарід з сього психологічного погляду і тоді відповідь на його лист прийде сама. Тоді не ображатиме його глибока інертність найнижчих шарів води українського моря, тоді не зневірятиме його хитання нашої інтелігенції, тоді не вкидатиме його в розпуку будівання чужих осередків, але, навпаки, все оте закликатиме його до солодкої безупинної праці над виробленням сприятливих обставин в глибокій вірі, що навколо його в постатях ледарів, може, живуть герої.

К. Бич-Дубеєвський.

Дагеротип.

Чарівна південна ніч синім серпанком охопила стогни Єрусалима. Все затихло; все заснуло.

Нема тиші, нема спокою тільки у величезному палаці царя Ирода. Всі стрівожені. Ось на веранді, що з обох боків оточена суворими, закутими у бронзу та мідь і важкими, як камінь, римськими легіонерами, сидить на кріслі з слонової кістки сам царь і, суворо насупивши брови, з ледве захованою тривоною поглядає на небо. Навколо не звичайна знать: премудрі книжники та фарисеї, старі каббалісти з кремезними обличчями, ще далі наперед-купа халлеїв, гезарімів (звіздочотів) з великим раб-магом на чолі. Всі пильно дивились у бездонну синього неба. Царь нетерпляче дожидав відповіді. Всі мовчали.

— Що ж це таке — запитав царь, звертаючись до всіх, що це з'являє нам знаменує?

— Невідомо, царю. У старих книгах про це нічого не написано — одновили книжники.

— Невідомо — глухо прошепотіли каббалісти.

Шапка ся давала особі князя вигляд, що найменш, мексиканського генерала або начальника станції в якій небудь екзотичній країні. Дьявольська шапка незвичайно зацікавила Тарасконця; на своє соромливе запитання — отримав ось яку відповідь:

— Се є незамінний убір для подорожів по Африці, відповів йому суворо князь і, виблискуючи на сонці козирком, він почав пояснити, яку важну ролю в зписинах з арабами відіграє шапка.

Спочатку лише військова влада імпонувала — через те і всьому цивільному урядові довелось приодягтись у блискучі кепі.

Таким чином для Альжиру зовсім не було потрібним знати, що се є князь, що він має голову. Зовсім досить було красуватись позолоченою шапкою.

Балакаючи та філософуючи далі в цьому самому напрямі, караван посувався далі і далі, носильщики перестрибували босими ногами з каміня на камінь та перегукувались межі собою по мавпячому.

Скрині з зброєю брязчали, негри, що попадались на зустріч, чомпо кланялись незвичайній шапці...

Сам начальник Міліану, який як раз тоді прогулювався з своєю дамою по окопах, лише тільки почув незвичайні згуки і вгледів межі зелению виблискуючу зброєю, як зараз же оголосив місто на воєнному стані.

Мовчали гезаріми, зрідка поглядаючи на свого головного раб-мага Вальтасара. А цей з захопленням дивився на невидане, дивне світило, що, як величезний діамант, яскраво горіло на темному небі, кидаючи довгий промінь далеко геть додолу.

— Збулося, — урочисто промовив раб-маг, простягнувши руки до світила; він тричі уклонився йому до землі.

— Що збулося? гостро запитав царь.

— Збулася велика клятва, котру дав Невиразний першій людині. Я, раб-маг Вальтасар, нащадок Сифа, останнього сина Адама, свідчу це.

— Страшена таємнича тетраграма обертається у пентаграму, твердо проказував великий гезарім.

— Я не розумію цього, поясни мені, що знаменує оце небесне з'явище — запитав хвилюючись царь.

— Воно знаменує, що ролівся Великий, якому не має і не було рівного піде.

— Рівного піде? Хто може бути більше за мене? — посміхнувся Йрод.

— Той, хто має силу і змогу — знову спокійно відповів раб-маг, — дивись, царю, дивне з'явище. Величезна зірка з проміннями, як пелюстки троянди. Подивись, — як вони мигтять, як вони складаються у хрест на троянді; дивна, мало-зрозуміла ознака. Чарівна квітка розцвітає на твердій, колючій стеблині; і тільки той її здобуде, хто не побоїться гострих колючок; хто не побоїться гострих колючок, той матиме право на хрест троянди — тихо шепотів раб-маг. Зненацька він замовк і почав прислухатись. Його старече вухо, яке далеко більш як сто років не заглушувалося ніяким гамором людської метушні, почало ловити великі таємні голоси природи, відомі тільки йому та дуже малій купці його учнів. Але він ніби не довіряв собі.

— Чуєте? — прудко звернувся він до своїх учнів.

— Чуємо, чуємо, чуємо, — радісно одногласно прошепотіли ті і попадали лицями на землю.

— І я чую: Слава в вишніх Богу і на землі мир — велично і твердо промовив Вальтасар і упав теж ниць.

— Слухай, старче великий, — якось таємничо посміхався промовив царь, — коли ти не тільки розумієш ознаку, але навіть зачував голоси слави, яких ми не чуємо, то йди й уклонися тому великому народженому, а далі повернись і скажи мені, де він, щоб і я міг уклонитися йому.

Правда — се був не поганий початок для нашого каравану. На превеликий жаль, ще до вечора становище змінилось; один з носильщиків захворів на страшенну різачку через те, що з'їв весь спарадраф з подорожньої аптечки, другий упав на дорозі смертельно п'яним, опившись камфорового спирту, третій, який ніс подорожній альбом, спокусившись міяними застіжками, гадаючи, що се є скарби всієї Мекки, втік гальпопом в Сахару...

Треба було щось радити... Караван зупинився, зібрали раду під старим фіговим деревом.

— Я зовсім певний, сказав князь, пильнуючи розбити, в ронделю з потрійним дном, одну таблетку м'ясоного екстракту, я зовсім певний, що від сьогоднішнього вечора ми не доставимо більше негрів носильщиків... Зовсім недалеко відділь єсть арабський базарь — чи не було б краще — придбати кілька осликів...

— Ні!... Ні!... тільки не осликів... перебив, хвилюючись, Тартарен; від згадки про Чорнушку, він аж почервонів.

Потім він додав фільозофічно: Невже ви гадаєте, що такі малі створіння витримують увесь наш багаж?...

Князь засміявся.

— О, як же ви помиляєтесь, славетний приятелю. Лише на вигляд вони слабкі та тендітні... Треба мати чимало сили,

і пішли гезаріми і не вернулися, бо вони знали, що таїв царь у душі своїй.

І почав царь нищити малих діток, щоб знищити Великого з ними. Плач і зойк залунав навколо.

То плакала Рахіль по чадах своїх.

Віки пройшли, віки йдуть, віки йтимуть. Раб-маги Вальтасари стежитимуть у безоднях часу дивну ознаку народження великої ідеї — миру та благовоління на землі. Урочисто розповідатимуть про значіння великого символу — хреста троянди і посилятимуть їх володарі шукати народженого Великого. І не вертатимуться раб-маги, і знову, як колись, почнеться нищення малих дітей. Бо не розуміють володарі великої таємниці перетворіння невіразної тетраграми Єдиного у всім відому пентаграму ідеї Великого народженого.

Мир та благовоління, Славу Богові у небі чули старечі вуха раб-мага Вальтасара, чули ці прості слова повні великого змісту невеликі розумом вівчарі в степу і донесли їх до нас, до нашого часу.

Мимоволі доводиться згадувати їх у роковини величезної світової події і дивуватися їх таємному значінню.

І Ти, моя Вітчино, Ти прагнеш до чарівної квітки, символу народження. Гострі колючки на твердій стеблині перешкоджають Тобі. Ти рвеш душу і тіло, знесилюєшся, падаєш під сумнівом про здійснення своїх мрій, спроневеряєшся і забуваєш, що хреста-троянди дістане тільки той, хто не побоїться колючок і не втратить віри в кращу будучину свого народу, на відродження якого він оддасть всі свої сили, пам'ятаючи, що насамперед він здобуде хреста і вже тільки після цього — мира та благовоління.

О. Кривичий.

Історія народу...

(З старого зшитку).

На могилу Кобзареві.

То був останній період мого козакофільства...

Часто завітав до бібліотеки міської. Сильно подобаю цей величний будинок. Для мене він є таємним натяком майбутніх фаланстерів, народніх палаців. Височезний передпокій, вичислений на силу одвідувачів. З передпокою чудові широкі сходи

щоб витримати все, що вони витримують... Спитайтесь у Арабів. Вони всю нашу організацію колоній поясняють так...

На самій горі, кажуть вони, є «пан» губернатор з величезною дубиною, він б'є уряд, уряд, щоб помститись, б'є солдатів, солдати б'ють хліборобів колоністів, колоністи б'ють арабів, араби — негрів, негри — жидів, нарешті жиди — ослив. Бідолашні ослики не мають кого бити, через те вони все витримують і переносять.

Тепер ви повірите, що вони зуміють понести ваші скрині.

— Мені се байдуже, відповів Тартарен, лише я гадаю, що наш ослиний караван зовсім не буде мати величного вигляду...

Я б бажав що небудь більш південне... Наприклад, колиб ми придбали верблюдів.

— Коли ви цього бажаєте — то так і буде, сказав князь і вони помандрували на арабський базарь.

Базарь розкинувся на березі Шеліфу...

Тут було п'ять або шість тисяч арабів, які вештались межі ящиками чорних маслин, цілих кадовбів меду, мішків люльок та цигарок; були розкладені багаття, на яких смажились цілі барани; в різницях зовсім голі негри, з ногами вимазаними кров'ю, червоними руками сьвіжували овець, повішених на жерді.

на другий поверх. Дійшовши по їх краю, одчiniaеш великі двері і опиняєшся в безмежній залі.. Вікна—як двері. Скрізь стіни поцяцьковано і геть чисто стелю вкрито горорівзбою ще й розмаловано. Висять чотири дотепні громовинні ліхтаря. Ото-ото летється світла з їх додолу! Стеля висока-висока; загалом люде в цій залі ввижаються якимись дрібненькими ніби... Стільців віденських ціла армія і сила столів. Книжки з низу подає ліфт і так само непотрібні одвозить машина. Крім цієї великої залі, багато дверей веде в бічні світлиці. Це—опрічні кабінети, де сидять ті, що читають систематично книжки по нарізних галузях знаття.

Боже твоя воля, як же я захоплювався тоді всілякими самовидцями, архивами, матеріялами! Які палкі статейки писував по народніх газетках про Колівщину тощо!

Ось один такий зшиток... Скільки на те часу прогаiano! Тому й шкода було нищити—все: нехай собі!...

Залівняк... Ведмедівка, Сміла, Черкаси, Лисянка і вже, нарешті, Умань... Тоді була Умань осередком культурним України. Не самі—но гайдамаки правили повстання. Було то сутонародне-рушення. Алеж нарід усюди з двох складається елементів: активно і пасивно дужих. Перші запалюють, зворушують других, другі—вже діло роблять. Так тепер, так було й тоді. З одного боку паливоди—гайдамаки, з другого тихомирні гречкосії, а разом—грізна, невтримана стихія!

Загони гайдамацькі розвіялись по всенській країні і досить було з'явитись купці лицарів в якійсь околиці і після двох—трьох днів всі тубольці зривались на рівні ноги.

Та не в самих—но гайдамаках була сила. Всяке рушення народне свою має ідеологію, свою поезію, традиції... Які ж традиції, яка була поезія в колівщині?... І які елементи народні були висловниками народові цієї поезії?

Кожний більш—менш впорядкований загон мав при собі співця-бандуристу. Йому була від усих шаноба надзвичайна, йому була краща доля після поділу панського лядського добра. Годували-частували його мов отамана. А він тільки й знав співати свої старі думи та складати на взірць їхній нові, щоб минуле з'язати з сучасним, а сучасне з'язувати минулим.

Приїздили гайдамаки в село, збирались десь у балці, в ярюзі чи в лісі глупої ночі чи рано-пораненьку громадою, иноді з попом на чолі...

В одному кутку, під наметом, зшитим з тисячі різнокольорових тканин, сидить мавританський урядовець, в окулярах та з величезною книгою. А ось невелика кучка людей кричить, хвилюється...

Тут грають в рулетку на міри хліба та на баранів, яких тут же ріжуть.

А там, в кінці, голосний регіт—то сьміються з старого жида, який купає в Шеліфі свого мула...

До цього всього ще скорпіони, собаки, ворони, та мухи, .. але скільки мух!...

Як навмисне, не було верблюдів.

Нарешті, знайшовся один, якого хотів дуже щиро позбутись його продавець.

Се був справжній верблюд пустелі, клясичний верблюд, лисий, сумний, з довгою головою бедуіна, та з горбом, який від довгого посту зробився м'яким і, навіть, меланхолійно похилився на бік.

Тартаренові він так вповодився, що він побажав, щоб увесь караван вирушив з цього самого місця... Завжди теж саме південне захоплення!

Скотину осіддали. Прив'язали скрині.

Князь примостився на шії.

Обставали мовчки гайдамаки круг сивого діда... Низько-низенько схилив той свою стару білу голову до грала... Повагом вдарив по струнах—здрігнулася побожно громада, старі й молодь шанки поскидали... Схилилися волохаті, зубаті голови, у землю дивляться очі, довгі вуса нервово пучки термосять... Хто на кій сперся.

Ось заспівав стиха старий, застогнали жалем довічним струни і були в тій грі, в співі тім—столітні страждання і повомі, як вода крапа, переливалося з їх горе, скорбота, одчай і погрози в серця і мозки застиглої громади. І згадував кожний праїда—діда, що згнули в бійці з татарвою, чи в герці з ляхом, москалем... Гудуть струни, слъози-стогнання розлягаються серед вранішнього повітря.

...Встають події величні давнього життя, з пороку смерти втілюється в живі образи історія народу. Проходять тихою поважною ходою привиди героїв, мучнів народніх. І героїзм, чари поезії, згага жертви, згага бою спознає вщерть серця живих...

Так живе нарід старим минулим, як сучасним: так з'єднуються в святі хвилини всі найкращі сини народу: мертві, живі й ненароджені... Згадуючи старих, що жили перед нас—згадують тих, що житимуть за нами...

В цьому—безсмертя народу! Нові народжуються мучні в такі хвилини, нові втворюються герої. Єдина спується нероздільна нитка історії народу. Вплило за водою, за вітром повіялося все тимчасове, особисте, житейське, зосталося вічне, загальне... Нема батька, сина, сусіди, ворога. Всі діти єдиного краю, всі браття... Свята, таємна хвиля! Утворюється найвеличпше таїнство...

(Кінець буде).

Op. Вер.

Мій п'ятан

Прохаю прилучити до листа д-я Порубайміха під наз. «Чергове завдання майбутнього національно-культурного будівництва» (Дв. 38 ч. «Сноп»).

Питання, порушене д. Порубайміхом у цьому листі, великої ваги.

Може й справді «знайдуться і тепер такі люди, що із цієї думки покенкують», каже автор... Може й знайдуться, тільки не я.

Тартарен, для більшої імпазантности, виліз на самий верх горба межі двома скринями, і звідтіль, щасливий та гордий, уклонявся всьому базарові, який збігся подивитись... Потім він зробив знак рушати... Правий Боже!...

Що-як би се побачили в Тарасконі!...

Верблюд випростувався, витіг свої довгі вужоваті ноги і полетів...

Ой, леле! вже через кілька кроків Тартарен почуває, що блідне, а героїчна феска знов починає приймати м'ясні пози, як колись на Зуавові. Чортів верблюд заколисував як справжній фрегат.

— Князю, князю, стогнав слабким голосом Тартарен, князю злазьмо швидче... Я почуваю... я почуваю... що зганьблю всю Францію...

Зайві прохання! Раз пущений верблюд полетів; ніщо не могло його зупинити.

Чотири тисячі арабів бігли за ними босоніж та, сьміючись, жестикулювали, виблискуючи на сонці шістьома стами тисяч білих зубів...

Великий Тарасконець мусив здатись.

Він сумно прилинув до горба.

Феска вихилялась, як хотіла... і Франція була зганьблена.

А я хочу розповісти особисту річ, яка, на мою думку, добре освітить ідею д-я Порубайміха.

У сьомому році біжучого віку обступила чорна хмара мою хатинку... Зо всіх боків я чув, що N рие на мене яму— «Шож? може, так і треба, може, я цього заслужив», подумав я. Ця поголошка тяглася цілу зиму, а у травні зайшов до мене старшина ніби по такому та такому ділу, а з третього слова почав балачку про N та його силу. (Свою силу N на мені вже виказав ось чим. Добрий пап подарував (на словах: не видав документа) школі пів десятини землі під городину. Мій попередник користувався цим городом чотири роки, а я тринадцять. N доти учашав до пана, поки пан не одібрав у мене города, та йому не оддав. Подарував пап кожуха!.. згадалося мені). А далі тихенько, майже пошешки, сказав старшина:— Оступіться, оступіться!

А я посміявся з його поради.

— Ну, так будете судитися, судитиметеся з N!.. скінчив гість.

Незабаром після цього я виїхав з дому на де-який час.

В подорожі, на самоті, я почав обмірковувати своє становище та силу N. Доміркувався я до висновку, що й справді N—тая людина, з якою не випадає мені ні боротися, ні судитися.

— Так переберусь у місто, закінчив я—знайомі у мене є, десь притулюся.

З такими думками добрався я до великого та багатого міста. Одного знайомого зовсім не допитався, другого тільки квартиру знайшов, а він сам з родиною виїхав у Крим, третього знайшов на місці служби, у канцелярії департаменту.

— Що ви тут робите? Чого ви тут живете? Такими та іншими питаннями він мене засипав, як я тільки привітався.

Розповів я йому мою пригоду та про своє бажання пожити трохи у великому місті, щоб оновити, мовляв, що забулося та й новенького навчитися.

— Боже мій! Всі ви думаете, що тут щось таке-таке... Мабуть, золоте дно?! Всі б сюди позлазилися!.. А хто ж там житиме? Хто там працюватиме?—Ви ж повинні пам'ятати, що ви сила, а не ми! Що з вас все повинно починатися, а не з нас? Тут не можна нічого!.. Нічо-ї-сень ко не можна!.. Ну, перейдіть у иншу місцевість, возьміть иншу посаду, а то сюди!.. Ну, так що ж ви тут робите, чого тут сидите? закінчив мій старий знайомий тими ж питаннями, що й почав.

V.

Сподівання вечора в олеандровім лісі.

Не дивлячись на незвичайно швидкий засіб подорожі, наші знищителі левів все таки мусили зупинитись, зважаючи на бідолашну феску.

Далі продовжували мандрівку знов пішки. Караван спокійно плентався на південь; Тарасконець попереду, Чорногорець позаду, а в середині—верблюд з скринями.

Така експедиція тревала майже місяць. Цілий місяць, шукаючи відсутніх левів, страшний Тартарен тинявся від одного арабського дуара до другого, по безкраїх рівнинах Шеліфа, через цю, всю страшну і разом з тим чудну, країну французького Альжиру.

Тут дух старого півдня так змішався з пахощами абсенту та казармів, що уявляв з себе щось казкове й разом балаганне, як сторінка Старого Завіту в переказі якого-небудь сержанта Рапе або бригадира Піту...

Тут було-що бачити для очей, які бажали дивитись...

Суворий та попсований люд, який Франція цивілізує, прищеплюючи йому свої вади... Суворі влада без контролю фантастичних африканських саричів, які, користуючись без-

У цьому ж місті натрапив на слід дуже добре відомого українсько-московського статистика. Досі я його не бачив, а загальних знайомих у нас багатько.

— Піду ще й до цього, думав я—або pomoже, або нехай доб'є.

Принято мене було любенько та звичайненько, а як почувли, що я живу на селі та все на однім місці, де кінчаю другий десяток років, почали мене хвалити... Чим більше мене хвалили, тим душа моя все нижче та нижче спускалася—на дно сідала. Закінчилася ця візита вимаганням, щоб я неодмінно пройшов у третю Думу...

— Під яким завгодно прапором, аби ви тільки пройшли на виборах, а як сюди приїдете (розмова іде у столиці), тут ми лад дамо... закінчив хазяїн.

А моя душа упірнула!.. І мені восталося піти собі «до чужипців (а часом до ворогів) оббивати пороги», як каже д-ій Порубайміх.

Отце я вам розповів особистий випадок, а ось-що сталося у мого сусіди. Він викохував сипа по заповіту поетовому:

«Коли ж яке покvapитися, то нищечком, брате, нехай собі у куточку і малює й плаче»...

Так той син тихесенько, років 10—12, малював аж до появи нашої преси. Познайомившись з українськими виданнями, він передплатив собі тижневика. А потім звернувся до редакції його за порадою, розповівши їй всю історію—бідування своїх малювничих напружень. Редакція на це, між иншим, от-що надрукувала: «Коли Ви маєте якісь добрі малюнки, то пришліть до нашої редакції, ми їх покажемо добрим малярам-художникам, а потім Вам дамо пораду—*що робити далі*. (Підкреслення моє. Ор. Вер.). Це надруковано у 28 числі тижневика. Селянин маляр так і зробив: зібрав штук десять різнномотивних своїх творів і післяв до редакції. А в 30-му числі за той же рік прочитали: «малюнки Ваші зроблені дуже невдало. Треба Вам ще багато вчитися»...

... Як же саме? Про це ж саме Вас прохано! Поради у Вас прохано.—Еге... поминайте, як звали!

Хто ж після цього одважиться звертатися до «добрих малярів-художників»?

А скільки є талановитих людей між слобідською молоддю, які бояться очей показати у місто, хоч-як ви будете їх про це просити.

— «З нас там сміються!.. Я там з голоду пропаду»... і таке инше відповідають вони, як-що ви посилаєте їх у місто підучитися.

лічю шпіонів у всіх закутках, за найменшу провину б'ють до смерті людей. Безсовістний суд кадів в великих окулярах, Тартюфів Корану і правди, які лише жадібно чекають підвишки і продають свої постанови, як Ісав свої права за сочевичне варево. Сі свавольні п'яниці, колишні слуги якого-небудь генерала Юсупа, які тепер наливаються шампанським в товаристві прачок, та улаштувають собі учти з печеними баранами, в той час як перед їх наметами все племя стогне з голоду, та видерає останки їжі у панських псів...

А там уже тягнуться припалені долини трави, лисий чагарник, кактуси, мастичні дерева—то житниця Франції!.. Житниця, в якій, на жаль, немає зерна! Вона багата лише шакалами...

Знищені оселі, розбещений нарід, який блукає сам не-свідомий куди, устеляючи шлях своєї мандрівки мертвими тілами...

Де не де французькі кольоні з руїнами замість домів, з лугами без культури, з скаженою сраною, яка пожирає все, навіть завіски на вікнах, а кольонисти всі в кавярнях, захоплені абсентом, гомонять про майбутні реформи та про конституцію. От все, що мусив бачити Тартарен, коли б бажав звичайно. Але, весь захоплений своєю левячою пристрастю, він йшов просто по при себе, не озираючись ні на-

«Нам дуже потрібні озброєні знаннями оборонці, а таких оборонців в більшості дає тільки місто», каже д. Порубайміх. Він правду каже, бо у місті є, не кажучи вже про наукові інституції, бібліотеки, де заплативши 5—6 кар. на рік, можна прочитати літературних та зінати наукових творів далеко більше, ніж слобожанин може купити їх на сто карб.; а хто з нас може витратити такі гроші на самоосвіту?

Тісне та щире єднання міської інтелігенції з сільською може в де-чому бути користним навіть авторитетним особам.

Небіжчика Грінченка мають за великого знавця селянського добробуту, вірованів і т. ін. А які він помилки робив на цім шляху, про них згадувати трохи страшно, а про те треба їх обмірковувати, щоб иншим було легше. В оповіданні «Сам собі пан» небіжчик примушує селянина дякувати за тютюн...

Неможлива річ у нашому побуті. Зрозуміло, що тут ходити про звичайність, вдячність, взагалі—чемність селянина, і в такому разі треба було у кінці розмови «подякувати за вулицю», яка тут була, а зроду не за тютюн.

Довелося читати уперше це оповідання при чужому дядькові і, дочитавши до того місця, де селянин дякує за цигарку, я спинився, бо дуже здивувався, а гість сказав:

— Бач!.. Як пани про нас думають, що ми й за тютюн дякуємо...

Ми віруємо: за що нам подякують на цім світі, те побачимо на тім світі, на страшнім суді, а хіба таке, як тютюн, табака і т. ін. можна тягти на той світ перед самого Господа Бога?...

Міські українці не люблять селян.

— Що там ваші селяне? запитують вони і зараз же відповідають сами собі: — *інертна маса!*..

Це—найкраща з тих назв, які мені доводилося чути про селян од них.

Міські українці, деб ви їх не здибали—на провінції чи у столиці—дуже не люблять, як їм нагадати, що й Шевченко виїшов з селян.

— Шевченко геній, а ви його мішаєте між... кажуть вони та не кінчають.

А згадавши про Шевченка ми повинні дивитися і на виворіт цієї медалі і спитати себе, чи був би він тим великим-поетом, як би не понав між українську інтелігенцію столицю? Правда, хтось вже й сказав, як би Шевченко був востався у селі, до віку свого ніколи б не «піднявся він так ви-

право ні наліво, з очима ввесь час уперто пильнуючими забачити вигадані страхиття, які ніколи не з'являться.

Зриводу того, що складаний намет був для того, щоб не розкладатись, а м'ясний екстракт не можна було врубати, караван мусив що ранку і що вечора зупинятись в якій-небудь оселі. Завдяки блискучій шапці князя Григорія, їх приймали з розпростертими обіймами.

Вони зупинялись в палацах, в великих білих фермах без вікон, де була завжди якась помість. Кальяни рядом з комодами, смірські килими і лампи модератори, цедрові скрині повні турецьких грошей, а на стінках годипники в стилі Людовика...

Всюди Тартаренові робили почесну зустріч... Його бурнус вивішували на сонце. З нього вибивали кураву.

Лише коли все було готове—з'являвся добрий ага і пропонував заплатити рахунок... Се називається арабською гостинністю. А левів так таки і не було!

Тим часом Тарасконець не тратив надії. Відважно він йшов все далі і далі на південь, стріляючи по чагарниках. Що вечора, перед тим як лягати спати, він чатував дві або три години... але надаремне! Лев не приходив. Одного вечора—біля шости годин, коли караван саме минав невеличкий лісо-

соку своєю світлою душею», а зложив би може з десяток пісень, які записали б етнографи, як народні, та й годі.

А хіба Гоголь не був би українським письменником? Він мав, як то свідчать всі його історики, всю українську душевну основу, по якій виткав чужі квіти, бо понав замолоду у чуже товариство.

Наші міські українці, великі урядовці... Правда, там, де не треба... Чому б їм не позичити, хоч трошки, розуму у свого ідеала. І духовних, і світських урядовців, що попрацювали на провінції, що мають якийсь досвід, з якою охотою перетягають до міста, навіть до столиці.

А наші міські дуки цікавляться лишень своїми особистими почуваннями та скарбами, а од нас, селян, вимагають одним одним: щоб ми їм не обридали!

— *М. Лободовський.*

Як я ззнацька зробився волостним писарем і як я писарював на Волині.

(На пам'ять високопочесному Петрові Антоновичу Косачу).

Далі ¹⁾.

Було літо. Якось приходе у волость селянин з села Андріївки, котре було на схід сонця від Сербів, і подає мені папір; це була скарга Волостному Правлінню частини селян—андріївців на своїх же селян, що вони за горілку панську обміняли частину хліборобної землі, тих що скаржились, на землі під дубовим лісом панським, і що земля тая до самих городів їхніх припірається. Так, що зараз за плотом їх токів буде панська земля, як станеться цей обмін. Дивна подія!.. Ідемо з старшиною, котрий прикинувся незнайком у цьому ділові. Велике село Андріївка од с. Сербів верстов 7—та й годі. На мої розпитки старшина мовчить або нічого не знає. Під селом починається гарний дубовий високий ліс. Старшина й каже: «оце ж і той ліс, що хотять андріївці обміняти на землю, бо в них лісу немає». Справді, ліс хороший. Поміж деревом виткаються з-під землі подекуди великі грудомачи дикого каміння. Була неділя, люди були дома. Збираємо сход. Ждемо. Зійшлись. Питаю: «чи всі поприходили?»—Одпові-

чок мастикових дерев, де птахи, зтомлені спекою, ліниво перестрибували з сучка на сучок...

Саме в той час Тартарен з Тараскону почув—але так далеко, так неясно, так роздроблено, сей самий чудовий рик, який він стільки разів чув там далеко, в Тарасконі, коли ходив по за дощаником Міген.

В першу хвилину велитень просто подумав, що йому сниться. Але через деякий час, все таки дуже далекий, рик повторився, тепер з усіх боків було чути, як виють собаки. Охоплені жахом затремтіли скрині і консерви на хребті верблюда... горб верблюда трусився, як в пропасниці.

Нема жадних сумнівів. Се Лев... Швидче, швидче в засідку! Не можна гаяти ні однієї хвилини.

Як раз неподалеку була стара гробниця якогось святого. Тут Тартарен з Тараскону залишив свого князя та свого верблюда, та й прилагодився виступити на вартування. Князь Григорій хотів йти разом з ним, але Тарасконець рішуче відмовився: він мріяв зустрітись з левом сам на сам. Всеж таки він прохав його ясновельможність не віддалятись далеко; як засіб забезпечення—він доручив йому свою теку, велику товсту теку прикро натоптану процентовими паперами, грішми, до яких—Тартарен боявся—чи не добереться лев. В ста кроках від гробниці ріс невеличкий лісок білеандрів, як раз

дають—«Ні! Ні!.. Тих немає, що могоарич панський пали за нашу землю, що хотили зробити обмін самопривно землі, що під самим селом нашим, на той діс, через котрий ви їхали; а та земля зараз за лісом, до села й єсть там...». Ідучи в Андріївку через ту землю, я бачив, що вже стреміли тички і плугот пруделені по-над тичками борозни.

Розпитуюсь у людей. І виявилось, що вже землемір із Звяглю провів межі і сільський приговор зроблений. Питаю: «Чом же ви не хочете обмінюватись? Адже діс хороший!?»

— Нехай же він панові й застається, а нам його не треба! Бачили ви каміння поміж деревом, що з під землі повилазило?.. Ото отака земля уся під отим лісом! Як вирубати діс та викорчувати, то орати не можна... бо там попід деревом скрізь усе каміння. Діс, кому треба, купить у пана— діс дешевий, а земля у нас попід дворами... Ні за які гроші ми не хочемо робити обміну цю!..»

Це була пора, коли орударство напосідало, щоб селяне розмежовувались з панством в своїх землях, щоб селянські землі, як що можна, збирались ув одну площину особну від панської землі.— Старшина взяв мене на побітати писаря волостного із квартири у Косача, тим поводивсь я у цьому ділі мовчки собі. Я незабаривсь завітати добр. Косача про це могоаричне дивне розмежування проти волі однієї половини села другою половиною, котрій це розмежування—обмін а ні трохи не шкодив...

Добродій П. А. Косач несказано здивувався, почувши від мене про цей шахрайський обмін в Андріївці, бо Андріївці такі завзяті люде в шуканні правди, що їхні посланці—казав він—іздили й в Петербург до міністра шукати правди, як касувалось кріпацтво. Отакі правдолюбці!

Добр. Косач був тільки председателем з'їзду мирових посередників участкових і всі діла по волостях були під доглядом самих посередників мирових. А все таки шахрайський обмін у Андріївці був Косачем скасований.

На лихо, прийшлося мені дітом захворіти та ще й так, що треба було за порадою лікаря їхати у Київ, щоб збутись хвороби. Добр. Косачу випало їхати в Житомир; ото ми у двох і рушили.

Дякуючи докторові—проф. Афанас'єву, вдатному москвині, я швидко збувся своєї хвороби та й знов повернувся до Звяглю. Добр. Косач добув мені постать волостного писаря уже тепер на самому півдні звягельського повіту, у тодішній

на березі майже сухої річки. Оттут власне уместився Тартарен, згідно з звичаєм—коліньми па землі, рушниця з зведеним курком, а великий мисливський ніж гордо стирчав перед ним, встромлений в пісок берега.

Ніч настала. Рожеві фарби зробилися фіолетовими, а потім—темно—світими...

Внизу, межі камінням річки, блищав, як люстро, маленький клаптик води. Се мусило бути принадою для звіря.

На протилежному березі в піщанику ясніли невизначні сміди лап. Сей містичний малюнок так впливав на мисливця, що він дрібноенько тремтів.

Може се можна приписати пічній свіжості, або може тому, що там по небу, на висоті двохсот метрів, пролітали журавлі та кричали як малі дітв, яких душать; ви розумієте, що в цій обстанові можна було хвилюватись...

І Тартарен хвилювався. Навіть дуже помітно.

У нього бідолахи аж стукотили зуби!

А курок його рушниці грав, як кастанети...

Що ви хочете! Бувають же вечори, коли людина в злім гуморі, а потім—де вказівка на те, що герої ніколи не відчували ляку...

Райківській волости, у с. Райках, біля містечка Любара. Посередником мировим тут був його приятель Орефович. Будівля для волостного правління була хороша. Волостний сход міг уместитись у самій будівлі.

Старшина був добре грамотний, з панських кляшників. У волості у старшини була своя особна кімната; він же становив і саму цю будівлю. Від Орефовича він дізнався, що я присланий сюди добр. Косачем,—це його гальмувало у старшинському свавольстві. До Райківського приходу належало два села. Священик був уже стара людина; у його був син, тільки що скінчив духовну семинарію. Частенько було приходив до мене на розмову у вечері.

Та якось і запрохав до себе. У сім'ї священика якось я перемовивсь про себе, що я й сам Харьківську семинарію скінчив і син священика; мабуть я не вберігся признатись через рідну мені обстанову і дух приемний старого почесного Панотця... одже це стало на користь його прихожанам.

Панотець дуже зрадив цьому моему признанню.—«Ну, коли вже ви свій чоловік у нас, то ви допоможите моїм прихожанам, бо їх мировий посередник з паном Сильванським хотять дуже окривдити.

А діло, бачите, ось яке: кривду затіяли вони зробити велику людім мого приходу. Що я за пастирь буду своїх овець, коли дозволю стригти їх ворогам?! Хоч ми, священики, й дали підписку не втручатись у селянські громадські сирани, алежбо це діло приточується й до духовенства, до Храму Божого. Ви бачите, що по оцей бік потоку, що біжить через село, одне й друге, через мій приход, де й хати стоять, земля, як бачите, глиняста, руда; уся отака вона й польова по цей бік потоку. На цій землі без гарного вигнобювання росте густий бур'ян і глушить посіяний хліб. Годує прихожан моїх і мене земля по той бік потоку, бо там глибока чорноземля, і та земля ніколи не толокує. Поза нею далі мочаруватий сінокіс; на йому вода стоїть до серед літа і дає вохкість усій хлібородній площині. А тоді вже, як висохне вода, косють на мочарі мої прихожане й сіно. І неврожаю ніколи ми не знаємо!.. Так само розпреділено зараз за селянською землею і панську, пана Сильванського. Так одже панові схотілося розмежуватись з селянами отак: селянам віддати глинясту неродючу узбіч свою, а натомість собі узяти в них чорноземлю з сінокосом. Так от, бачите, яке лихе діло, а вже й приговор зроблено. Мої прихожане з плачем підписувались на приговорі тому.

Ну, що ж—справді Тартарен боявся, і навіть весь час.

Справді—перші одну або дві години, але прошу: і героїзм має свої межі...

Раптом біля себе, в сухому стрижні річки, Тартарен почув шум кроків і падаючих камінців.

На сей раз жах прикував його до землі.

Він одразу вистрелив двічі в темряву ночі й кинувся з цілою силою тікати до гробниці, залишивши свій ніж, як знак на місці, па якому переможець гидр відчув найбільший можливий на землі жах.

— До мене князю... Лев!

Тиша.

— Князю, князю, де ви?

Але князю не було. На білій стінці гробниці самотно вималюувалась в місячній сляві тінь верблюда з чудним горбом...

Князь Григорій зник, забравши з собою й теку з грішми...

Не дурю ж його ясновельможність цілий місяць чекала цієї нагоди...

Покликало начальство й мене на складання приговору. Посередник обернувся до мене: «Нуте воть, батюшка, уговорите крестьян на размежевань!».

А я й почав їм казати, що вони сами гаразд добре тямлять: де гарна земля, а де веродюча, та ще й від себе налякує все таки, що їх земля краща далеко від панської, а далі уклонився та й пішов собі додому! Селяне ж то добре зрозуміли, що я казав, а пани — ні, бо по малоруському азику не говорять... Так отака справа з землею у нас! Вас, Михайле, батьків сину, та ще й попів, сам Бог направив до нас писарем. Ради Бога, порятуйте моїх людей! Я пережив через людей, що ви добре знайомі з Косачем, а це людина гарна, його люблять, то ось йому й напишіть всю правду. Подивіться у книзі приговорів: там є приговор на цього старшину, що він, як становив оцю волостну будівлю, то вкрав 300 рублів в «Общества» — і його зсадили з старшинства тоді, а тепер, як умер старшина новий, що намисць його став, так Сильванський позичив йому скількись-то грошей, він вернув у «общество» 300 рублів і його знов вибрали старшиною. Тоді размежування й почалось. Я чув, що старшині полковник поминивсь дарувати 8 десятин, як він що справу з землею доведе до діла. Майте на увазі, що Райковський старшина теж підкуплений полковником. Я вам колись пришлю у ночі певних людей, з котрими й побалакаєте, як слід, а поки пишуть до Косача, що він одпише — побачимо!».

Я ждав, чи не скаже мені що про размежування сам посередник, і писати до Косача втався; я думав, що це діло, почавшись уже тому рік, не могло без його відому статись. Старшині я про це діло аві півслова, а він мені теж. А тим часом в осени кличе мене якось-то Мировий Посередник і Старшину. Прїздимо до Орефовича. Він нагадав мені про рекрутські списки, а далі, згадавши, що я був народним учителем, наказав мені по всій волості завести школи. На постать учителя він радив брати «грамотных солдат».

На сам кінець він згадав і про размежування в с. Райковцях і сусідньому з ним.

Я мовчу, як нічого не знаю.

(Кінець буде).

3 Харківського життя.

◀ У четвер 13 с. м. відбулося засідання тимчасової комісії по збудуванню в Харкові пам'ятників українським діячам: Сковороді, Квітці-Основ'яненкові, Шевченкові, Лисенкові й Кропивницькому.

◀ У понеділок 17 с. м. відбулося чергове засідання Ради Т-ва ім. Квітки-Основ'яненка, на якому ухвалено влаштувати на Різдвяні Святки різнородні розваги, а між иншим — ялинку, яка має відбутися 29 грудня.

Лист до редакції.

В. Ш. п. Редактору!

Не відкажіть, будь ласка, надрукувати в Вашій газеті декілька слів.

Присно стас, що Редакція теж згожується з радою „Читача“ (Сніп ч. 41). „Книжка-провідник“, про яку гадає дописувач, матиме величезне значіння, бо справді наша молодь не знає — з якого кінця приступити до праці: збереться декілька душ, напр. учнів, досхиляють голови, думають — міркують, а толку майже ніякого, хіба тільки ознайомляться за деякий час з історією та трохи з літературою. Що торкається національного питання, економічного й політичного стану рідного народу і т. п., то нічого й казати. Ніхто не знає — як і з чого почати. Так проходить рік, або цілих 2, коли не три, а гурток сидить над історією та літературою і ні на один крок вперед. Це я помітив на власному досвіді. Третій рік отак ми сходимось разів зо два на неділю: обговорюєм справи, читаєм; іноді й реферата хто небудь складе, та тільки користі не дуже

багато. Одно, що мене втішає, так се те, що у нас мається досить гарна бібліотека, яка з періодичними журналами (Л.-Н.-В.; Хата і „Укр. жизнь“) та газетою Рада коштує карбованців з 150. Так воно й по других місцях: мається бібліотека, а крім неї нічого.

В сей час, як ніколи більш, вицегадана книжка більш ніж потрібна. Вона повинна дати нам те, чого бажає молодь, що „стоїть на роздоріжжі“. Я гадаю, що кожен мій товариш, син України, підкреслить сей приклад, а може що й доддавить. Потреба „книжки-провідника молоді“ зростає в повній формі.

Не меншої ж ваги має ще одна потреба, яка, на мою думку, повинна стати на однім ступні з першою. Не одному з нас приходиться та й прийдеться жити в селі; от же тут повинна з'явитись „книжка-керманіч“, потреба якої теж зростає в повній формі.

Деякі з наших селян дуже падкі до книжки на рідній мові. З великою охотою читають вони „Засів“, або яку небудь повість з їхнього ж побуту. Питає іноді декілька душ: „Чи немає у вас ще такої книжки, як ото-колись давали мені?“.

Звичайно, даш їм усе, що тільки маєш, та те горе, що іноді й сам не зрозумієш, чого їм треба, хоч живу я сам у селі. А зоставити „жаждущаго“ книжки на рідній мові, не дати йому дороги до національної свідомості і, нарешті, до відродження, це все рівно, що замість того, щоб роздувати жарину в попілі, полити її водою. *Великий сором нам буде, як не поможемо селянинові.* Я вдячно прохав би Редакцію „Снопа“ звернутись до тих українців, які мають досвід в сьому „святому ділі“. Щира їм дяка за це від нас, що не покладаєм надії „внести вогник в душу темного селянина“.

Лебедін.

„Молодий Українець“.

„Виділ інформаційний“.

◀ Рада Т-ва Квітки-Основ'яненка повідомляє, що в господі Т-ва 29 грудня має відбутися **ялинка** для членів і гостей.

Прохають прибути численно.

◀ Засідання Української комісії при Харківській Громадській Бібліотеці відбуваються що сєреди.

◀ Роспис днів у Харківському Т-ві Квітки-Основ'яненка встановлено такий: *понеділок*: засідання Ради товариства й збірка співочої секції; *вівторок*: засідання наукової секції; *сєреда*: родинний концерт та читання; *четвер*: вечір жіночого шитва; *п'ятниця*: збірка співочої секції; *субота*: танцювальна вечірка; *неділя*: малий товариський „п'ятун пива“.

◀ В Третьюму Т-ві Взаємного Кредіту учот (дісконт) векселів відбувається що вівторка й п'ятниці. Векселі треба подавати на дісконт на пізніше як у понеділок та четвер.

◀ 27 Січня 1913 р. у залі „Дворянського Зібрання“ на Миколаєвській площі має відбутись концерт, присвячений творам і пам'яті бл. н. Миколи Лисенка. Улаштує Т-во ім. Квітки-Основ'яненка.

◀ Т-во ім. Квітки-Основ'яненка улаштує 3 Березня 1913 р. в залі „Дворянського Зібрання“ концерт в роковини смерті — Тараса Шевченка.

◀ Т-во ім. Квітки-Основ'яненка має замір — урочисто справити ювілей нашого великого письменника Івана Франка, що припадає на 1913 рік.

Листування редакції.

д. Н. Н. в Полтаві. Безперечно варто записати, як слід, всі ті псалми, про які згадуєте, а потім передати до редакції якогось відповідного журналу — „Записок Наукового Т-ва у Києві“ або-що. Записуйте взагалі всієї пам'ятки народньої творчості.

Д-ій Кирило Осмак. Редакція дружньо стискає Вашу руку. Коли-б наше суспільство мало частину тєї щирости та любови, якими переповнена Ваша душа, „Сніп“ виходив би та ще й збився-б щоденним. Та ба!...

Дамо трохи згодом відповідь на обидва Ваші листи окремо. Ви єдина людина, що не словами тільки схотіли поділити з нами тягар нашої недолі.

Редактор М. Біленький. Видавець М. Міхновський.

ОГОЛОШЕННЯ.

Беру

на коректу українські книжки. З пропозиціями звертатися на адресу: редакция „Снопа“, коректорів.